

Türkiye'de Sağlık Alanında Sivil Toplum Örgütleri Web'i Nasıl Kullanıyor?

Dr. Kemal Hakan Gülkesen, Filiz İşleyen, Prof. Dr. Osman Saka
Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi Biyoistatistik AD, Antalya

ÖZETÇE

Türkiye'de bilişim teknolojilerinin yerleşmesi, ülkemizin gelişmesi için çok önemlidir. Meslek odaları, dernekler ve diğer sivil toplum örgütlerinin bu teknolojiden yararlanma şeklini öğrenmek için bu çalışmayı planladık.

Arama motorları ve sağlıkla ilgili sitelerin bağlantıları taranarak sağlıkla ilgili 75 dernek, dört meslek odaları birliği, 58 meslek odası, 16 vakıf, iki kooperatif, bir sendikaya ait web sitelerine ulaşıldı. Bunların alan adı, içeriği, ziyaretçi sayıları, güncellenme sıklığı, reklam alıp almadıkları ve sponsorları olup olmadığı incelendi.

Toplam 156 adet web sitesine ulaşıldı. Bunlardan tanesi 131 tanesi (%84.0) kendi alan adına sahipti ve bunların da 104 tanesi (% 66.7) .tr uzantısı taşıyordu. Sitelerin 100 tanesi (%64.1) kurumun tanıtımı, 75'i (% 48.1) kurumla ilgili işlemler için yol gösterici bilgiler, 126'sı (%80.8) kurum yöneticilerine ait bilgi, 120'si (% 76.9) haber-duyuru, 87'si (% 57.8) başka sitelere bağlantılar, 126'sı (% 80.8) adres, 128'i (% 82.1) telefon, 139'ü (%89.1) e-posta, 130'i (% 83.3) kullanıcıya yönelik bilgi-belge, 49'u (% 31.4) interaktif işlem, 40'ı (% 25.6) İngilizce web sayfaları içeriyordu. Kırk dokuz (% 31.4) sitede ziyaretçi sayısı bilgisi vardı. Bunlardan tarih belirtilenlerde aylık ortalama 787 (111-4728) iken, tarih belirtilmeyenlerde ortalama 7855 (25-96355) ziyaretçi kaydı vardı. Güncelleme bilgisi 36 (% 23.1) sitede bulunuyordu ve ortalama 108 gündü (1-1245). Sitelerin 9'u (% 5.8) reklam almıştı, 54'ünün (% 34.6) ise bir sponsoru vardı.

Anahtar kelimeler: Sağlık, www, web, içerik, sivil toplum örgütleri, Türkiye

GİRİŞ

Son yıllarda, çağdaş toplumların yaşamına giren, her alanda kendisini hissettiren internetin önemi Türkiye'de de anlaşılmaya başlanmıştır. Ülkemizde pek çok kişi ve kurum, internetin sunduğu olanakları kullanarak kendilerini tanıtmak, kendileri ile iletişim kurmayı, işlemleri kolaylaştırmak ve kamu yararına bilgi sunmak istemektedir. Bunun en ekonomik ve etkili yolu web hazırlamaktır ve biz, toplumda anahtar rolü olan meslek odaları, dernekler ve diğer sivil toplum örgütlerinin bu teknolojiden yararlanma şeklini öğrenmek için bu çalışmayı planladık.

Dünyada sivil toplum örgütlerinin bu konuda önemli çalışmaları vardır. RSNA (Kuzey Amerika Radyoloji Derneği) web'de bir eğitim merkezi açmıştır¹. Amerikan Tabipler Birliği de web sayfaları ile internette sürekli tıp eğitimi konusunda organizasyonu sağlamakta, pek çok üniversite ve sivil toplum örgütünün web üzerinde hazırladığı sürekli eğitim programlarını takip etmekte ve kredilendirmektedir^{2,3}.

İnternetin denetimsiz bir ortam olması nedeni ile web'de yer alan, hatta bir kısmı sağlık profesyonelleri tarafından yazılmış sağlık önerilerinde ciddi hatalar olabilmektedir⁴. Halka ve sağlık çalışanlarına doğru sağlık bilgilerinin verilebilmesi için, sivil toplum örgütleri de internetin önemini kavramalı, doğru bilginin sunulduğu kaynakları oluşturmalı ve bu yeni ortama rehberlik etmelidir.

Günümüzde kurumların web sahibi olması bir gerekliliktir, fakat web sayfalarının gerek nitelik ve gerekse nicelik olarak birbirinden çok farklı olduğunu görüyoruz. Bazı web sayfaları hem görünüm hem içerik, hem de

kullanma kolaylığı açısından mükemmel yakınken, bazılarının çeşitli sorunlarının olduğu görülmektedir. Bu sorunların başında kurumun bir alan adına sahip olmaması sayılabilir. Bu durumda ev sahipliğini başka bir kurum yapmakta, koşulların değişmesi ile web başka bir kurumun sunucularına taşınmakta, adres değiştirmekte ve önceden bu URL'yi bilen insanlar artık web sayfalarına ulaşamamaktadır. Bunun daha değişik bir örneği de kurumun kendi alan adını aldıktan sonra eski web sayfalarının eski adreste ve güncellenmeden yıllarca kalması ve insanların çok daha işlevsel bir site yerine bilmeden bu eski siteyi ziyaret etmeleridir.

Kim ve arkadaşlarının çalışmasına göre 1999 yılı itibarı ile sağlıkla ilgili web sitelerinin kalitesinin değerlendirilmesinde kullanılacak kriterler için çeşitli kurum ve kişiler tarafından 29 ayrı rehber oluşturulmuştur⁵. Bu rehberlerdeki kriterler incelendiğinde en çok aranan beş özellik şunlardır: sitenin içeriği; tasarım ve estetik; yazarlar, sponsorların ve siteyi oluşturanların kimliğinin belirtilmesi; bilginin güncelliği; kaynağın güvenilirliği.

İncelediğimiz web sitelerinde tasarım ve estetik açısından da durum çok iyi olmamakla birlikte bu sorunun aşılması zaman ve bilgi birikimi istemektedir. Çalışmamızdaki kurumların çoğu meslek örgütleri olduğu için kaynakların güvenilir olduğunu kabul ettik. Öte yandan içeriğin oluşturulması için grafik bilgisi gibi özel bilgilere gerek yoktur, bunun için bu aşamada özellikle içerik üstünde durulması gerektiğine inanıyoruz.

Sivil toplum örgütleri, toplumun en önemli kurumlarından. Bunlar uzmanlık, gönüllülük ve özveri temelinde çalışan kurumlardır ve toplumun gelişmesinde öncü rolleri vardır. İnternetin Türkiye'ye ilk girdiği günden beri sivil toplum örgütleri bir araç olarak internetin önemini kavramış ve bir çok olanaksızlığa karşın kaliteli siteler açılmıştır. Bu çalışmada Ekim 2001 itibarı ile sivil toplum örgütlerinin web'i nasıl kullandığının bir dökümünü yapmayı amaçladık.

GEREÇ VE YÖNTEM

Arama motorları (www.arabul.com, www.yahoo.com, www.altavista.com, www.netbul.com) ve sağlıkla ilgili sitelerin bağlantıları taranarak sağlıkla ilgili 75 dernek, dört meslek odaları birliği, 58 meslek odası, 16 vakıf, iki kooperatif, bir sendikaya ait web sitelerine ulaşıldı. Sadece alan adı alınmış, fakat web içeriği olmayan veya inceleme süresince sunucuları çalışmayan siteler değerlendirmeye alınmadı. Çalışmaya alınan sitelerin alan adı, içeriği, ziyaretçi sayıları, güncellenme sıklığı, reklam alıp almadıkları ve sponsorları olup olmadığı incelendi.

Tarayıcı olarak Internet Explorer 5.5 kullanıldı. Sitede interaktif işlem olup olmadığı da incelendi. Site içi arama, asp, php, cgi, web form işlemleri interaktif işlem olarak kabul edildi.

SONUÇLAR

Toplam 156 adet web sitesine ulaşıldı. Bunlardan 131 tanesi (%84.0) kendi alan adına sahipti ve bunların da 104 tanesi (% 66.7) .tr uzantısı taşıyordu. Sağlıkla ilgili dört meslek birliğinin de web sitesi vardı (Türk Tabipleri Birliği, Türk Eczacılar Birliği, Türk Diş Hekimleri Birliği ve Türk Veterinerler Birliği). Toplam 54 adet tabip odasından 17 tanesinin (% 31.5), 39 eczacılık odasından 32'sinin (% 82.1), 30 diş hekimliği odasından 6'sının (% 20.0), 38 veteriner odasından 3'ünün (% 7.9) web sitesi vardı.

Sitelerin 100 tanesi (% 64.1) kurumun tanıtımı, 75'i (% 48.1) kurumla ilgili işlemler için yol gösterici bilgiler, 126'sı (%80.8) kurum yöneticilerine ait bilgi, 120'si (% 76.9) haber-duyuru, 87'si (% 57.8) başka sitelere bağlantılar, 126'sı (% 80.8) adres, 128'i (% 82.1) telefon, 139'u (%89.1) e-posta, 130'u (% 83.3) kullanıcıya yönelik bilgi-belge, 49'u (% 31.4) interaktif işlem, 40'ı (% 25.6) İngilizce web sayfaları içeriyordu. Derneklere ait sitelerden iki tanesi sadece İngilizce'ydi.

Kırk dokuz (% 31.4) sitede ziyaretçi sayısı bilgisi vardı ve bunlardan dokuz tanesinde (% 6.0) sayının hangi tarihten itibaren olduğu

belirtildiği. Tarih belirtilenlerde aylık ortalama ziyaret 787 (111-4728) iken, tarih belirtilmeyenlerde ortalama 7855 (25-96355) ziyaretçi kaydı vardı. Güncelleme bilgisi 36 (% 23.1) sitede bulunuyordu ve ortalama 108 gündü (1-1245). Sitelerin dokuzu (% 5.8) reklam almıştı, 54'ünün (% 34.6) ise bir sponsoru vardı, diğer bir deyişle ücretsiz ev sahipliği yapan bir firma veya kurum vardı.

TARTIŞMA

Sivil toplum örgütleri, demokrasinin vazgeçilmez unsurlarıdır ve bir ülkedeki sivil toplum örgütlerinin gelişmişliği o ülkenin demokrasisi hakkında bir bilgi verir. Gelişmiş ülkelerde sağlıkla ilgili yasa tasarılarının sağlıkla ilgili meslek birliklerine mutlaka danışıldığı, hatta bazı yasa tasarılarının bizzat bu kurumlar tarafından hazırlandığı hatırlanmalıdır. Güçlü sivil toplum örgütleri için teknolojinin olanaklarından yararlanmak kaçınılmazdır. Türkiye'de de yıllardır bu konuda küçümsenemeyecek çabalar vardır.

Meslek odaları birbirine bağlantı verdiği için web sitesi olanların tamamına yakınına eriştiğimize inanıyoruz. Dernek ve vakıflar için aynı şeyi söyleyemiyoruz. Bunlardan bir kısmının sitesi olmakla birlikte bizim ulaşamamış olmamız mümkündür. Bunların tam sayısını da bilemediğimiz için dernek ve vakıfların web sitesine sahip olma oranı hakkında bir bilgimiz yoktur.

Tüm sitelerin % 84'ünün kendi alan adına sahip olduğu görüldü. Bilindiği gibi bu kurumlar alan adı için belli bir yıllık ücret ödemektedir. Bu oranın yüksekliği, kurum yöneticilerinin konunun önemine algıladıklarının bir göstergesidir.

Meslek odalarından eczacılık odalarının site sahibi olma oranının yüksekliği (% 82.1) dikkat çekicidir. Web sitesi olan otuz iki eczacılık odasından 27'sinin web sayfalarının ev sahipliğini bilişim alanında çalışan bir firma yapmaktadır. Yüksek orandan sorumlu etkenin bu durum olduğunu düşünüyoruz. Diş hekimliği ve veterinerlik odalarının web sitesine sahip olma oranının düşüklüğü de dikkat çekicidir.

Site içerikleri incelendiğinde en çok e-posta

adresini bilgisine yer verildiği izlendi (%89.1). Yine de sitelerin yaklaşık %11'inde e-posta adresinin bulunmaması ilginçti. Bu durumun, bilişim çağına tam olarak uyum sağlayamama-nın bir göstergesi olduğunu düşünüyoruz. Bundan sonraki içerik sıklığına baktığımızda, her biri %80 civarında olan kurum yöneticilerine ait bilgi, haber-duyuru, adres, telefon, kullanıcıya yönelik bilgi-belge içeriği izlendi. Bu grupta adres telefon bilgilerinin düşüklüğü, bilgi belge içeriğinin ise yüksekliği dikkat çekicidir. Sitelerin %64'ünde kurumun tanıtımı vardı, %80 sitede yöneticilerin tanıtımı olduğu düşünülürse, ülkemizde kişilerin kurumlarından daha önemli olarak algılandığı sonucu çıkarılabilir. Sitelerin yaklaşık yarısında kurumla ilgili işlemler için yol gösterici bilgiler ve başka sitelere bağlantılar vardı. Yaklaşık üçte birinde ise interaktif işlem bulunuyordu. Bu oranların düşüklüğü de ülkemizde web sayfalarının henüz etkili biçimde kullanılmadığını göstermektedir. Sitelerin dörtte birinde İngilizce web sayfaları vardı. Derneklere ait sitelerden iki tanesi sadece İngilizce'ydi. İngilizce web içeriğinin düşük olması, bazı kurumlar için böyle bir içeriğe gerek duyulmaması (meslek odaları gibi), bazı kurumlarda ise bir içerik hazırlama, İngilizce'ye çevirme külfetini kimsenin sırtlanmaması olarak düşünülebilir. İki dernekte sadece İngilizce web sayfaları bulunmasının yorumunu okuyucuya bırakıyoruz.

Ziyaretçi sıklığı açısından değerlendirildiğinde, aylık ziyaretçinin ortalama 787, toplam ziyaretçinin ortalama 7855 olduğu görüldü. Çalışmamızdaki tüm sitelere yansıtılırsa, sağlıkla ilgili sivil toplum örgütlerinin web sitelerinin bugüne kadar kabaca 1,200,000 kez ziyaret edildiği düşünülebilir. Bu rakamların yüksekliği dikkat çekicidir, fakat dünya genelinde de sağlıkla ilgili web sayfalarının ilgi çektiği unutulmamalıdır. Güncelleme sıklığının ortalama 108 gün olması, hatta 3 yılı aşkın süredir güncelleştirilmeyen siteler bulunması içler acısı bir durumdur. Bunun bir sebebi, kurum içinden hevesli amatörlerin ilk hevesle

site hazırlayıp sonra bundan sıkılması, diğer bir nedeni de maddi yetersizlikler nedeniyle profesyonel firmalarla bir sürekli bakım anlaşmasının yapılmamasıdır.

Sitelerin yaklaşık üçte birinin bir sponsoru vardı. Sponsoru olan kurumların yaklaşık yarısına yukarıda sözü edilen bilişim firması, yaklaşık sekizde birine kendisi de bir sivil toplum örgütü olan Ankara Tabipler Odası destek olmaktadır. Sitelerin % 5.8'i reklam almıştı, bu yüzdenin düşüklüğü, ticari kurumların sivil toplum örgütlerin desteğinin azlığını göstermektedir.

Yukarıda sözü edilen özelliklerle birlikte genel bir değerlendirme yapıldığında sözü edilen dört meslek birliği, üç büyük şehirdeki meslek odaları ve bazı vakıflar dışında mükemmel yakın siteler pek azdır. Bazı sitelerinde çalışmayan java script ve appletler, işlevsiz linkler, çok sayıda "under construction" ibaresi vardır. Bazı sitelerde sunucunun yavaşlığı veya tasarımcının fantazileri nedeniyle uzun bekleme süreleri izlenmektedir. Ortalama bir kullanıcının ancak 10 saniye kadar beklemeye tahammülü olduğu unutulmamalıdır⁶.

Önümüzdeki onyıllar, sağlık alanındaki profesyoneller arasındaki ilişkiler, bilginin saklanması ve paylaşılması, hasta ve sağlık çalışanı eğitimi açısından önemli devrimlere tanık olacaktır. Sivil toplum örgütlerinin toparlayıcı, koordine edici ve öncü özellikleri ile bu oluşuma liderlik etmeleri doğaldır⁷.

Bu araştırmanın sonuçlarına göre, Türkiye'de sivil toplum örgütleri web'in kullanmasının önemini anlamış durumdadır, fakat içerik olarak önemli eksikler vardır. Bunların düzeltilmesi için web'in olanaklarının daha fazla anlaşılması, maddi sorunların aşılmasına çalışılması ve zaman gerekmektedir. Ticari firmaların reklam ve sponsorluk yoluyla destek vermesi teşvik edilmeli, bilişim teknolojisi ile yoğun şekilde ilgilenen sivil toplum örgütlerinin yol gösterici içerik rehberleri hazırlamaları önerilmelidir. Bu konuda ileride de araştırmalar yapılması ve durumun takip edilmesi ile sivil toplum örgütlerinin web sayfalarının iyileştirilmesi ve yaygınlaştırılması için yeni öneriler

yapılabilecektir.

¹ Redman HC, Sullivan MA. The RSNA learning center and home page. 1995;195:867-871

² Richardson ML, Norris TE. On-line delivery of continuing medical education over the world-wide web: An on-line needs assesment. AJR 1997;168:1161-1997

³ Sikorski R, Peters R. Tools for change. JAMA 1998;280:1013-1014

⁴ McClung HJ, Murray RD, Heitlinger LA. The Internet as a source of current patient information. Pediatrics, 1998;101:E2

<http://www.pediatrics.org/cgi/content/full/101/6/e2>

⁵ Kim P, Eng TR, Deering MJ, Maxfield A. Published criteria for evaluating health related web sites: review. BMJ 1999;318:647-649

⁶ Smith D. What makes a good web site? Br J Urol 1997;80 (Suppl.3):16-19

⁷ Serota KS. Why CDA must champion internet connectivity? J Can Dent Assoc 2000;66:365-366 <http://www.cda-adc.ca/jcda/vol-66/issue-7/365.html>